Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 28ης Ιανουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – Αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού – Άρθρο 2, σημείο 4 – Έννοια της "αγωγής αποζημίωσης" – Άρθρο 3, παράγραφος 1 – Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για την προκληθείσα ζημία – Εκχώρηση των απαιτήσεων αποζημίωσης σε πάροχο νομικών υπηρεσιών – Εθνικό δίκαιο το οποίο αντιτίθεται στην αναγνώριση της ενεργητικής νομιμοποίησης ενός τέτοιου παρόχου για τη συλλογική είσπραξη των εν λόγω απαιτήσεων – Άρθρο 4 – Αρχή της αποτελεσματικότητας – Άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»

Στην υπόθεση C-253/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Landgericht Dortmund (περιφερειακό δικαστήριο Dortmund, Γερμανία) με απόφαση της 13ης Μαρτίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Απριλίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH

κατά

Land Nordrhein-Westfalen,

παρισταμένων των:

Otto Fuchs Beteiligungen KG,

Bundeskartellamt,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, F. Biltgen, K. Jürimäe (εισηγήτρια), Κ. Λυκούργο, I. Jarukaitis, A. Kumin, N. Jääskinen και Δ. Γρατσία, προέδρους τμήματος, E. Regan, I. Ziemele, J. Passer, Z. Csehi και O. Spineanu-Matei, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: D. Dittert, προϊστάμενος μονάδας,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Μαΐου 2024,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH, εκπροσωπούμενη από τους R. Lahme και A. Ruster, Rechtsanwälte,

– το Land Nordrhein-Westfalen, εκπροσωπούμενο από τους J. Haereke, D. Hamburger, C. Kusulis, S.-O. Nündel, G. Schwendinger, F. Süß και K. Teitscheid, Rechtsanwälte,

– η Otto Fuchs Beteiligungen KG, εκπροσωπούμενη από τους J.-H. Allermann και C. Thiel von Herff, Rechtsanwälte,

– η Bundeskartellamt, εκπροσωπούμενη από τους J. Nothdurft και K. Ost,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και R. Kanitz,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους A. Keidel και G. Meeβen,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2024,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και του άρθρου 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), καθώς και του άρθρου 2, σημείο 4, του άρθρου 3, παράγραφος 1, και του άρθρου 9 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfallen GmbH (στο εξής: ASG 2) και του Land Nordrhein-Westfalen (ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, Γερμανία) (στο εξής: ομόσπονδο κράτος) σχετικά με συλλογική αγωγή αποζημίωσης που άσκησε η ASG 2 βάσει των δικαιωμάτων αποζημίωσης που της εκχωρήθηκαν από 32 πριονιστήρια κατόπιν παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ την οποία φέρονται να διέπραξαν το ομόσπονδο κράτος και άλλοι ιδιοκτήτες δασικών εκτάσεων.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο Χάρτης

3 Το άρθρο 47 του Χάρτη, το οποίο επιγράφεται «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου», προβλέπει στο πρώτο εδάφιό του τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 1/2003

4 Κατά την αιτιολογική σκέψη 13 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1):

«Όταν, στο πλαίσιο διαδικασίας που μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή απαγόρευσης, συμφωνίας ή πρακτικής, επιχειρήσεις προτείνουν στην [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή να αναλάβουν δεσμεύσεις ικανές να παραμερίσουν τις αντιρρήσεις της, η Επιτροπή θα πρέπει να μπορεί να καθιστά τις δεσμεύσεις αυτές υποχρεωτικές για τις επιχειρήσεις, εκδίδοντας σχετική απόφαση. Οι αποφάσεις δέσμευσης θα πρέπει να διαπιστώνουν ότι δεν συντρέχουν πλέον λόγοι δράσης από μέρους της Επιτροπής, δίχως να συνάγουν ότι υπήρχε ή ότι εξακολουθεί να υπάρχει παράβαση. Οι αποφάσεις δέσμευσης δεν θίγουν την αρμοδιότητα των αρχών ανταγωνισμού και των δικαστηρίων των κρατών μελών να προβαίνουν στη σχετική διαπίστωση και να αποφασίζουν ως προς την υπόθεση. Σε περιπτώσεις στις οποίες η Επιτροπή σκοπεύει να επιβάλει πρόστιμο, δεν ενδείκνυνται αποφάσεις δέσμευσης.»

5 Το άρθρο 9 του κανονισμού αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αναλήψεις δεσμεύσεων», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Όταν η Επιτροπή σκοπεύει να εκδώσει απόφαση με την οποία να απαιτεί την παύση μιας παράβασης και οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις προσφέρονται να αναλάβουν ορισμένες δεσμεύσεις για να ανταποκριθούν στις αντιρρήσεις της Επιτροπής κατά την προκαταρκτική της εκτίμηση, τότε η Επιτροπή δύναται με απόφασή της να καταστήσει αυτές τις δεσμεύσεις υποχρεωτικές για τις επιχειρήσεις. Η απόφαση της Επιτροπής δύναται να εκδοθεί για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και πρέπει να συμπεραίνει ότι δεν συντρέχουν πλέον λόγοι να αναλάβει δράση η Επιτροπή.»

Η οδηγία 2014/104

6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 4, 12 και 13 της οδηγίας 2014/104 έχουν ως εξής:

«(4) Το δικαίωμα αποζημίωσης στο δίκαιο της Ένωσης σχετικά με ζημίες από παραβάσεις του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού απαιτεί από κάθε κράτος μέλος να έχει θεσπίσει διαδικαστικούς κανόνες που διασφαλίζουν την αποτελεσματική άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Η ανάγκη πρόβλεψης αποτελεσματικών ένδικων βοηθημάτων

προκύπτει επίσης από το δικαίωμα πραγματικής ένδικης προστασίας όπως ορίζεται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 19 παράγραφος 1 [ΣΕΕ] και στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 47 του [Χάρτη]. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν αποτελεσματική έννομη προστασία στους τομείς που υπάγονται στο δίκαιο της Ένωσης.

[…]

(12) Η παρούσα οδηγία επιβεβαιώνει το κοινοτικό κεκτημένο σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παραβάσεις του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, ιδίως όσον αφορά τη νομιμοποίηση και τον ορισμό της ζημίας, όπως επισημαίνεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, και δεν προδικάζει καμία περαιτέρω σχετική εξέλιξη. Οιοσδήποτε έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης δύναται να αξιώσει αποζημίωση για τη θετική ζημία που υπέστη (damnum emergens) και για το όφελος που στερήθηκε (διαφυγόν κέρδος ή lucrum cessans), καθώς και να αξιώσει την καταβολή τόκων ανεξάρτητα από το αν οι κατηγορίες αυτές ορίζονται χωριστά ή από κοινού στο εθνικό δίκαιο. […]

(13) Το δικαίωμα αυτό για αποζημίωση αναγνωρίζεται σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο – στους καταναλωτές, στις επιχειρήσεις και στις δημόσιες αρχές– ανεξάρτητα από την ύπαρξη άμεσης συμβατικής σχέσης με την παραβάτιδα επιχείρηση και χωρίς να έχει σημασία το κατά πόσον μια αρχή ανταγωνισμού έχει ήδη διαπιστώσει την ύπαρξη παράβασης. Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μηχανισμούς συλλογικής έννομης προστασίας για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Με επιφύλαξη της αποζημίωσης για απώλεια ευκαιρίας, η πλήρης αποζημίωση βάσει της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτήρα ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.»

7 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ορισμένους αναγκαίους κανόνες για να διασφαλίζεται ότι οιοσδήποτε υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή από ένωση επιχειρήσεων μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα για αξίωση πλήρους αποζημίωσης για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων. Θεσπίζει τους κανόνες για την προώθηση του ανόθευτου ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά και την άρση των εμποδίων στην εύρυθμη λειτουργία της, διασφαλίζοντας ισότιμη προστασία σε όλη την [Ευρωπαϊκή] Ένωση για οποιονδήποτε έχει υποστεί τέτοια ζημία.»

8 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

4) “αγωγή αποζημίωσης”, αγωγή δυνάμει του εθνικού δικαίου με την οποία υποβάλλεται αξίωση αποζημίωσης ενώπιον εθνικού δικαστηρίου από τον φερόμενο ως ζημιωθέντα ή από κάποιον που ενεργεί για λογαριασμό ενός ή περισσότερων φερόμενων ως ζημιωθέντων, εφόσον το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο προβλέπει αυτή τη δυνατότητα, ή από φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο έχει μεταβιβαστεί το δικαίωμα του φερόμενου ως ζημιωθέντα, περιλαμβανομένου του προσώπου στο οποίο περιήλθε η αξίωση,

[…]

12) “[απρόσβλητη] απόφαση [για τη διαπίστωση] παράβασης”, η σχετική με παράβαση απόφαση η οποία δεν μπορεί ή δεν μπορεί πλέον να [προσβληθεί με ένδικο βοήθημα ή] τακτικό ένδικο μέσο,

[…]».

9 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.»

10 Κατά το άρθρο 4 της οδηγίας 2014/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας»:

«Σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το σύνολο των εθνικών κανόνων και διαδικασιών που αφορούν την άσκηση αγωγών αποζημίωσης σχεδιάζονται και εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε να μην καθίσταται εκ των πραγμάτων αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του ενωσιακού δικαιώματος για την καταβολή πλήρους αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την αρχή της ισοδυναμίας, οι εθνικές διατάξεις και διαδικασίες σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται λόγω παράβασης των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές για τους φερόμενους ως ζημιωθέντες από αυτές που διέπουν αντίστοιχες αγωγές αποζημίωσης για ζημίες λόγω παραβιάσεων του εθνικού δικαίου.»

11 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με [απρόσβλητη] απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάψευστη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων, δυνάμει των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού.»

Το γερμανικό δίκαιο

12 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Gesetz über außergerichtliche Rechtsdienstleistungen (Rechtsdienstleistungsgesetz) (νόμου περί εξωδικαστικών νομικών υπηρεσιών), της 12ης Δεκεμβρίου 2007 (BGBl. 2007 I, σ. 2840), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: RDG), προβλέπει τα ακόλουθα:

«Ο παρών νόμος ρυθμίζει τη δυνατότητα παροχής εξωδικαστικών νομικών υπηρεσιών στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Σκοπός του είναι η προστασία των πολιτών, των εννόμων σχέσεων και της έννομης τάξης από την παροχή νομικών υπηρεσιών από μη καταρτισμένα πρόσωπα.»

13 Το άρθρο 2 του RDG, το οποίο φέρει τον τίτλο «Έννοια της νομικής υπηρεσίας», ορίζει τα εξής:

«(1) Νομική υπηρεσία αποτελεί κάθε δραστηριότητα στο πλαίσιο συγκεκριμένων υποθέσεων τρίτων, εφόσον απαιτεί νομική εξέταση της εκάστοτε συγκεκριμένης περίπτωσης.

(2) Ανεξαρτήτως των προϋποθέσεων της παραγράφου 1, νομική υπηρεσία αποτελεί η είσπραξη απαιτήσεων τρίτων ή απαιτήσεων που εκχωρούνται με σκοπό την είσπραξη για λογαριασμό τρίτων, όταν η δραστηριότητα είσπραξης απαιτήσεων ασκείται ως αυτοτελής δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της νομικής εξέτασης και της παροχής νομικών συμβουλών σχετικά με την είσπραξη (υπηρεσία είσπραξης απαιτήσεων). Οι εκχωρούμενες απαιτήσεις δεν θεωρούνται, έναντι του πρώτου δανειστή, ως απαιτήσεις τρίτου.

[…]»

14 Κατά το άρθρο 3 του RDG, με τίτλο «Άδεια για την παροχή εξωδικαστικών νομικών υπηρεσιών»:

«Η ανεξάρτητη παροχή εξωδικαστικών νομικών υπηρεσιών είναι δυνατή μόνο στον βαθμό που επιτρέπεται από τον παρόντα νόμο ή από άλλους νόμους ή επί τη βάσει άλλων νόμων.»

15 Το άρθρο 10 του RDG έχει ως εξής:

«(1) Τα φυσικά και νομικά πρόσωπα καθώς και οι εταιρίες χωρίς νομική προσωπικότητα που έχουν εγγραφεί ενώπιον της αρμόδιας αρχής (πρόσωπα εγγεγραμμένα στο μητρώο) μπορούν να παρέχουν, βάσει ιδιαίτερης ειδίκευσης, νομικές υπηρεσίες στους ακόλουθους τομείς:

1. υπηρεσίες είσπραξης […]

[…]».

16 Το άρθρο 11 του RDG, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ιδιαίτερη ειδίκευση, επαγγελματικοί τίτλοι», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Για τις υπηρεσίες είσπραξης απαιτήσεων απαιτείται ειδίκευση στους τομείς του δικαίου που είναι σχετικοί με τη δραστηριότητα για την οποία ζητείται η άδεια, και ιδίως στους τομείς του αστικού δικαίου, του εμπορικού δικαίου, του δικαίου κινητών αξιών και του δικαίου εταιριών, του αστικού δικονομικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του δικαίου της αναγκαστικής εκτέλεσης και του πτωχευτικού δικαίου καθώς και του δικαίου περί εξόδων.»

17 Το άρθρο 12 του RDG καθορίζει τις προϋποθέσεις εγγραφής στο μητρώο με σκοπό την παροχή νομικών υπηρεσιών και προβλέπει τη χορήγηση άδειας βάσει κανονιστικών διατάξεων για τη ρύθμιση των σχετικών λεπτομερειών, μεταξύ άλλων όσον αφορά την απόδειξη της θεωρητικής ειδίκευσης που μνημονεύεται στο άρθρο 10 του νόμου αυτού.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18 Στις 31 Μαρτίου 2020 η ASG 2 άσκησε ενώπιον του Landgericht Dortmund (περιφερειακού δικαστηρίου Dortmund, Γερμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, συλλογική αγωγή αποζημίωσης κατά του ομόσπονδου κράτους λόγω της ζημίας που προκλήθηκε από σύμπραξη, βάσει των δικαιωμάτων που της εκχώρησαν 32 πριονιστήρια εγκατεστημένα στη Γερμανία, στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο (στο εξής: ενδιαφερόμενα πριονιστήρια).

19 Προσάπτεται στο ομόσπονδο κράτος ότι, τουλάχιστον κατά το χρονικό διάστημα από τις 28 Ιουνίου 2005 έως τις 30 Ιουνίου 2019, προέβη σε εναρμόνιση των τιμών των κορμών κωνοφόρων δέντρων (στο εξής: στρογγυλή ξυλεία) για αυτό το ίδιο καθώς και για άλλους ιδιοκτήτες δασικών εκτάσεων εγκατεστημένους στο εν λόγω ομόσπονδο κράτος, κατά παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (στο εξής: επίμαχη σύμπραξη).

20 Η Bundeskartellamt (Ομοσπονδιακή Αρχή Ανταγωνισμού, Γερμανία) ερεύνησε την πρακτική αυτή και εξέδωσε, το 2009, απόφαση περί δεσμεύσεων βασιζόμενη στο άρθρο 32b του Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (νόμου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού) και στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ, η οποία αφορούσε το ομόσπονδο κράτος καθώς και άλλα ομόσπονδα κράτη που εμπλέκονταν με παρόμοιο τρόπο στην εμπορία στρογγυλής ξυλείας (στο εξής: απόφαση του 2009).

21 Τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια ζητούν από το ομόσπονδο κράτος την αποκατάσταση της ζημίας που θεωρούν ότι υπέστησαν καθ' όλη τη διάρκεια της επίμαχης σύμπραξης λόγω των φερόμενων ως υπερβολικά υψηλών –εξαιτίας της σύμπραξης– τιμών στις οποίες αγόραζαν τη στρογγυλή ξυλεία που προερχόταν από το ομόσπονδο κράτος.

22 Προς τούτο, καθένα από τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια εκχώρησε στην ASG 2 το δικαίωμά του προς αποκατάσταση της ζημίας που του προξένησε η επίμαχη σύμπραξη. Επομένως, η ASG 2, η οποία διαθέτει άδεια δυνάμει του RDG ως «πάροχος νομικών υπηρεσιών» κατά την έννοια του νόμου αυτού, ζητεί συλλογικά, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, την αποκατάσταση της ανωτέρω ζημίας ιδίω ονόματι και με δικά της έξοδα, αλλά για λογαριασμό των εκχωρητών, έναντι αμοιβής σε περίπτωση επιτυχούς έκβασης.

23 Η απαίτηση αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε από την επίμαχη σύμπραξη αφορά αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες αγορές στρογγυλής ξυλείας στις οποίες προέβησαν τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια. Για καθένα από αυτά, ο αριθμός των εν λόγω αγορών ανέρχεται σε αρκετές χιλιάδες ή ακόμη και δεκάδες χιλιάδες συναλλαγές.

24 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το ομόσπονδο κράτος αμφισβητεί τόσο το βάσιμο της αγωγής όσο και την ενεργητική νομιμοποίηση της ASG 2. Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, ισχυρίζεται ότι τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια εκχώρησαν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους στην ASG 2 κατά παράβαση του RDG, με αποτέλεσμα οι εκχωρήσεις αυτές να είναι άκυρες. Συγκεκριμένα, η άδεια που διαθέτει η ASG 2 δυνάμει του RDG δεν της επιτρέπει να επιδιώκει την είσπραξη απαιτήσεων οι οποίες απορρέουν από ζημίες οφειλόμενες σε εικαζόμενη παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού.

25 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, κατά το γερμανικό δίκαιο, σε περίπτωση μαζικών ζημιών ή ζημιών μικρής αξίας που αφορούν μεγάλο αριθμό προσώπων, οι αγωγές των ιδιωτών μπορούν να ομαδοποιούνται μέσω ενός μηχανισμού εκχώρησης απαιτήσεων («Abtretungsmodell»), ο οποίος χαρακτηρίζεται και ως «συλλογική αγωγή είσπραξης» («Sammelklage-Inkasso») (στο εξής: συλλογική αγωγή είσπραξης). Στο πλαίσιο αυτό, οι φερόμενοι ως ζημιωθέντες εκχωρούν τις προβαλλόμενες απαιτήσεις τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών που έχει λάβει την προβλεπόμενη από τον RDG άδεια, η οποία του επιτρέπει, κατ' αρχήν, να επιδιώξει την είσπραξη των εν λόγω συλλογικών απαιτήσεων ιδίω ονόματι και με δικά του έξοδα, για λογαριασμό των εκχωρητών, έναντι προμήθειας σε περίπτωση επιτυχούς έκβασης.

26 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η πρακτική αυτή έχει γίνει δεκτή από τη νομολογία του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία) για διάφορα είδη αγωγών αποζημίωσης, ιδίως στο πλαίσιο διαφορών που αφορούν τη μίσθωση ακινήτων ή την αποζημίωση των επιβατών αεροπορικών μεταφορών. Αντιθέτως, κατώτερα δικαστήρια ερμηνεύουν τον RDG υπό την έννοια ότι η συλλογική αγωγή είσπραξης δεν μπορεί να γίνει δεκτή στον τομέα της αποκατάστασης ζημίας που προκλήθηκε από εικαζόμενη παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, ειδικότερα δε όταν πρόκειται για αγωγή αποκαλούμενη «stand-alone», δηλαδή αγωγή αποζημίωσης η οποία δεν έπεται απρόσβλητης και δεσμευτικής απόφασης –ιδίως όσον αφορά την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών– με την οποία μια αρχή ανταγωνισμού διαπιστώνει τέτοια παράβαση (στο εξής: αυτοτελής αγωγή αποζημίωσης). Το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο) δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού.

27 Κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, το γερμανικό δίκαιο δεν προβλέπει κανένα μέσο ένδικης προστασίας ισοδύναμο με τη συλλογική αγωγή είσπραξης το οποίο να διασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης σε υποθέσεις συμπράξεων.

28 Επομένως, δεν διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από σύμπραξη, ιδίως δε στην περίπτωση ζημιών μικρής αξίας που αφορούν μεγάλο αριθμό ζημιωθέντων. Συγκεκριμένα, σε μια τέτοια περίπτωση, το ύψος της επιμέρους ζημίας για κάθε ζημιωθέντα είναι τόσο χαμηλό ώστε να ωθούνται οι ιδιώτες να παραιτηθούν από την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης που τους παρέχει το δίκαιο της Ένωσης.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές, η συλλογική αγωγή είσπραξης αποτελεί τη μόνη οικονομικώς ορθολογική και εφαρμόσιμη δυνατότητα για να ζητηθεί μια τέτοια αποζημίωση. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του RDG όπως έχουν ερμηνευθεί από ορισμένα εθνικά δικαστήρια, πρέπει να κρίνει άκυρες τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης εκχωρήσεις και, ως εκ τούτου, η αγωγή της οποίας έχει επιληφθεί πρέπει να απορριφθεί.

30 Θέτει ωστόσο το ζήτημα αν το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε μια τέτοια ερμηνεία του RDG, στο μέτρο που η εν λόγω ερμηνεία του εθνικού δικαίου, καθόσον εμποδίζει τους ζημιωθέντες από την επίμαχη σύμπραξη να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης, ενδέχεται να είναι ασύμβατη τόσο προς την οδηγία 2014/104 όσο και προς την αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης και το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

31 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν μια τέτοια ασυμβατότητα μπορεί να συναχθεί από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 –το οποίο, κατά το εν λόγω δικαστήριο, προβλέπει το δικαίωμα των ζημιωθέντων από σύμπραξη προσώπων να λάβουν πλήρη αποζημίωση για τη ζημία που υπέστησαν από τη σύμπραξη, δικαίωμα το οποίο έχει κατοχυρωθεί με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου–, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 4, της οδηγίας. Συγκεκριμένα, η τελευταία αυτή διάταξη αφορά ρητώς τη συλλογική αγωγή είσπραξης, δεδομένου ότι ο όρος «αγωγή αποζημίωσης», κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης, καλύπτει την αγωγή που ασκείται από «φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο έχει μεταβιβαστεί το δικαίωμα του φερόμενου ως ζημιωθέντα, περιλαμβανομένου του προσώπου στο οποίο περιήλθε η αξίωση».

32 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει κατά πόσον η αδυναμία των ζημιωθέντων να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης, αδυναμία απορρέουσα από την ερμηνεία του εθνικού δικαίου για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 29 της παρούσας απόφασης, είναι συμβατή με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Κατά το δικαστήριο αυτό, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου και από τις διατάξεις της οδηγίας 2014/104, κάθε

πρόσωπο μπορεί να αξιώσει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη λόγω παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού. Επομένως, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα του δικαιώματος αποζημίωσης για τη ζημία αυτή, μη καθιστώντας την άσκησή του αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή. Τούτο συμβάλλει στην προστασία του δημόσιου συμφέροντος που συνίσταται στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του ανταγωνισμού εντός της Ένωσης.

33 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η αδυναμία των ζημιωθέντων να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης, αδυναμία που απορρέει από την ερμηνεία του εθνικού δικαίου για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 29 της παρούσας απόφασης, θίγει το δικαίωμα των προσώπων αυτών σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη, στο άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ καθώς και στο άρθρο 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί το ανωτέρω δικαστήριο, η οποία αφορά μαζικές ζημίες ή ζημίες μικρής αξίας που θίγουν μεγάλο αριθμό προσώπων, οι ζημιωθέντες θα στερούνταν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση του μόνου αποτελεσματικού μέσου ένδικης προστασίας που προβλέπει το εθνικό δίκαιο για να ασκήσουν το δικαίωμα αποζημίωσής τους.

34 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, σε περίπτωση που κριθεί ότι το εθνικό δίκαιο δεν είναι σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, δεν θα έχει τη δυνατότητα να προβεί σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης, καθόσον μια τέτοια ερμηνεία θα ήταν contra legem.

35 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Landgericht Dortmund (περιφερειακό δικαστήριο Dortmund) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, το άρθρο 47 του [Χάρτη] καθώς και το άρθρο 2, σημείο 4, και το άρθρο 3, παράγραφος 1, της [οδηγίας 2014/104], την έννοια ότι αντιτίθεται στην ερμηνεία και εφαρμογή της νομοθεσίας κράτους μέλους διά της οποίας αποκλείεται η δυνατότητα προσώπου που έχει ενδεχομένως ζημιωθεί λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ –η οποία έχει διαπιστωθεί, κατά τρόπο δεσμευτικό, βάσει του άρθρου 9 της [οδηγίας 2014/104] ή των εθνικών διατάξεων περί μεταφοράς του εν λόγω άρθρου στην εθνική έννομη τάξη– να εκχωρήσει καταπιστευτικά τις αξιώσεις του –ιδίως σε περιπτώσεις μαζικών ή διάσπαρτων ζημιών– σε αδειοδοτημένο πάροχο νομικών υπηρεσιών, προκειμένου ο τελευταίος να επιδιώξει τη συλλογική ικανοποίησή τους, μαζί με αξιώσεις άλλων φερόμενων ως ζημιωθέντων, ασκώντας παρεπόμενη αγωγή (αγωγή “follow-on”), όταν δεν υπάρχουν άλλα μέσα συλλογικής άσκησης αξιώσεων αποζημίωσης, προβλεπόμενα από τον νόμο ή από σύμβαση, που να μπορούν να θεωρηθούν ως ισοδύναμα, κυρίως διότι δεν μπορούν να οδηγήσουν στην έκδοση καταψηφιστικής απόφασης κατά του οφειλέτη της αποζημίωσης ή δεν είναι εφικτό να χρησιμοποιηθούν για άλλους δικονομικούς λόγους ή είναι αντικειμενικά ασύμφορα για οικονομικούς λόγους, με συνέπεια, ιδίως, η άσκηση αγωγής αποζημίωσης για ζημίες μικρού ύψους να καθίσταται πρακτικά αδύνατη ή εν πάση περιπτώσει υπερβολικά δυσχερής;

2) Έχει, εν πάση περιπτώσει, το δίκαιο της Ένωσης την ανωτέρω έννοια εάν οι επίμαχες αξιώσεις αποζημίωσης πρέπει να ασκηθούν χωρίς να έχει εκδοθεί προηγούμενη και δεσμευτική, κατά την έννοια των εθνικών διατάξεων οι οποίες στηρίζονται στο άρθρο 9 της [οδηγίας 2014/104], απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή των εθνικών αρχών σχετικά με τη φερόμενη παράβαση (αγωγή "stand-alone"), όταν, για τους λόγους που μνημονεύονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, δεν υπάρχουν άλλα μέσα, προβλεπόμενα από τον νόμο ή από σύμβαση, για τη συλλογική άσκηση αξιώσεων αποζημίωσης μέσω αστικής αγωγής, τα οποία να μπορούν να θεωρηθούν ως ισοδύναμα, και ιδίως αν, σε διαφορετική περίπτωση, δεν θα ασκείτο καμία αγωγή στηριζόμενη σε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ούτε στο πλαίσιο της εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού από τους δημόσιους φορείς ("public enforcement") ούτε στο πλαίσιο της εφαρμογής τους με πρωτοβουλία των ιδιωτών ("private enforcement");

3) Σε περίπτωση που η απάντηση είναι καταφατική τουλάχιστον σε ένα εκ των δύο ερωτημάτων, πρέπει οι αντίστοιχοι κανόνες της γερμανικής νομοθεσίας, εφόσον αποκλείεται ερμηνεία σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης, να παραμείνουν ανεφάρμοστοι, γεγονός το οποίο θα είχε ως επακόλουθο οι εκχωρήσεις να είναι, τουλάχιστον υπό το πρίσμα αυτό, έγκυρες και να καθίσταται δυνατή η αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

36 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 4, το άρθρο 3, παράγραφος 1, το άρθρο 4 και το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, καθώς και το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους φερομένους ως ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να εκχωρήσουν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών προκειμένου αυτός να τα ασκήσει συλλογικά στο πλαίσιο αγωγής που αποκαλείται «follow-on», δηλαδή αγωγής αποζημίωσης η οποία έπεται απρόσβλητης απόφασης αρχής ανταγωνισμού με την οποία διαπιστώνεται τέτοια παράβαση (στο εξής: παρεπόμενη αγωγή αποζημίωσης).

37 Η Otto Fuchs Beteiligungen, το ομόσπονδο κράτος και η Επιτροπή φρονούν ότι το ερώτημα αυτό είναι απαράδεκτο. Κατά τη γνώμη τους, η αγωγή της κύριας δίκης δεν πρέπει να θεωρηθεί ως παρεπόμενη, αλλά ως αυτοτελής αγωγή αποζημίωσης.

38 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλονται στο Δικαστήριο πρέπει να αφορούν ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία να ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την απόφαση που πρέπει να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο [αποφάσεις της 12ης Ιανουαρίου 2023, DOBELES HES, C-702/20 και C-17/21, EU:C:2023:1, σκέψη 81, και της 9ης Ιανουαρίου 2024, G. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στα τακτικά δικαστήρια στην Πολωνία), C-181/21 και C-269/21, EU:C:2024:1, σκέψη 65].

39 Εναπόκειται αποκλειστικώς στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως για να είναι σε θέση να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των

ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία κανόνα του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να αποφανθεί [αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 27, και της 19ης Σεπτεμβρίου 2024, Booking.com και Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, σκέψη 34].

40 Επομένως, δεδομένου ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή, το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία κανόνα του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί [αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 28, και της 19ης Σεπτεμβρίου 2024, Booking.com και Booking.com (Deutschland), C-264/23, EU:C:2024:764, σκέψη 35].

41 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορά την περίπτωση παρεπόμενης αγωγής αποζημίωσης, προδήλως δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.

42 Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι έχει επιληφθεί αγωγής αποζημίωσης την οποία άσκησε η ASG 2 με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που φέρονται να υπέστησαν τα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια λόγω της επίμαχης σύμπραξης. Το δικαστήριο αυτό διευκρινίζει ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν υπάρχει καμία άλλη απόφαση πέραν της απόφασης του 2009.

43 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 55 των προτάσεών του, η απόφαση αυτή εκδόθηκε βάσει του άρθρου 32b του Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (νόμου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού), του οποίου το γράμμα αντιστοιχεί σε εκείνο του άρθρου 9 του κανονισμού 1/2003, πράγμα το οποίο επιβεβαίωσε η Ομοσπονδιακή Αρχή Ανταγωνισμού με τις γραπτές παρατηρήσεις της.

44 Μια απόφαση περί δεσμεύσεων, όμως, που εκδίδεται βάσει του άρθρου 9 του κανονισμού αυτού δεν συνιστά απρόσβλητη απόφαση για τη διαπίστωση παράβασης των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.

45 Συγκεκριμένα, το άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής του σκέψης 13, προβλέπει ότι, στο πλαίσιο διαδικασίας κινηθείσας δυνάμει της διάταξης αυτής, η Επιτροπή απαλλάσσεται από την υποχρέωση να χαρακτηρίσει και να διαπιστώσει την παράβαση, δεδομένου ότι ο ρόλος της περιορίζεται στην εξέταση, και ενδεχομένως στην αποδοχή, των δεσμεύσεων που προτείνουν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, υπό το φως τόσο των προβλημάτων που προσδιόρισε με την προκαταρκτική της εκτίμηση όσο και των επιδιωκόμενων σκοπών. Επομένως, η έκδοση απόφασης περί δεσμεύσεων περατώνει τη διαδικασία παράβασης έναντι των εταιριών αυτών παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να αποφύγουν τη διαπίστωση παράβασης της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού και την ενδεχόμενη επιβολή προστίμου (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουνίου 2010, Επιτροπή κατά Alrosa, C-441/07 P, EU:C:2010:377, σκέψεις 40 και 48).

46 Όσον αφορά την απόφαση του 2009, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, με την απόφαση αυτή, η Ομοσπονδιακή Αρχή Ανταγωνισμού θέσπισε, για το ομόσπονδο κράτος, όρια συνεργασίας για την εμπορία στρογγυλής ξυλείας καθώς και μέτρα με σκοπό τον περιορισμό της θέσης του ομόσπονδου κράτους στην οικεία αγορά.

47 Ως εκ τούτου, η απόφαση του 2009 δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απρόσβλητη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 12, της οδηγίας αυτής. Επομένως, η αγωγή της ASG 2 με την οποία κινήθηκε η κύρια δίκη δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παρεπόμενη αγωγή αποζημίωσης.

48 Υπό τις συνθήκες αυτές, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο.

Επί του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

49 Με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 4, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 2014/104, καθώς και το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους φερομένους ως ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να εκχωρήσουν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών προκειμένου αυτός να τα ασκήσει συλλογικά στο πλαίσιο αυτοτελούς αγωγής αποζημίωσης.

50 Εφόσον η απάντηση είναι καταφατική, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται αν θα πρέπει να αφήσει ανεφάρμοστες τις σχετικές διατάξεις της ανωτέρω εθνικής ρύθμισης, σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία της.

Επί του παραδεκτού

51 Η Otto Fuchs Beteiligungen και το ομόσπονδο κράτος αμφισβητούν το παραδεκτό του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος.

52 Πρώτον, υποστηρίζουν ότι το δεύτερο ερώτημα είναι υποθετικό ή μη αναγκαίο για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και ότι ούτε το ερώτημα αυτό ούτε το τρίτο ερώτημα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης.

53 Ωστόσο, από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία ζητεί το αιτούν δικαστήριο ανταποκρίνεται προδήλως σε αντικειμενική ανάγκη σύμφυτη με την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

54 Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μνημονεύονται στη σκέψη 49 της παρούσας απόφασης αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους ζημιωθέντες από την επίμαχη σύμπραξη να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης. Εφόσον η απάντηση είναι καταφατική, το δικαστήριο αυτό διερωτάται ποιες είναι οι συνέπειες που πρέπει να συναχθούν από μια τέτοια ασυμβατότητα, σε περίπτωση που οι διατάξεις του RDG δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθούν κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης.

55 Δεύτερον, η Otto Fuchs Beteiligungen και το ομόσπονδο κράτος υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι το αιτούν δικαστήριο στήριξε τα ερωτήματά του σε εσφαλμένες παραδοχές. Ειδικότερα, κατά την άποψή τους, το δικαστήριο αυτό εσφαλμένως έκρινε, αφενός, ότι οι διατάξεις του RDG πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν αυτοδικαίως την έγερση συλλογικής αγωγής είσπραξης στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού και, αφετέρου, ότι, εάν οι ζημιωθέντες από σύμπραξη δεν μπορούν να κάνουν χρήση της συλλογικής αυτής αγωγής, θα τους είναι πρακτικώς αδύνατο ή, εν πάση περιπτώσει, υπερβολικά δύσκολο να ασκήσουν το δικαίωμα αποζημίωσης που τους απονέμει το δίκαιο της Ένωσης, καθόσον το γερμανικό δίκαιο δεν προβλέπει κανένα εξίσου αποτελεσματικό εναλλακτικό μέσο που να παρέχει στους ζημιωθέντες τη δυνατότητα να ασκήσουν το εν λόγω δικαίωμα αποζημίωσης.

56 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα υποβάλλονται από τον εθνικό δικαστή εντός του κανονιστικού και πραγματικού πλαισίου το οποίο προσδιορίζει ο ίδιος με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο (πρβλ. απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2023, EDP – Energias de Portugal κ.λπ., C-331/21, EU:C:2023:812, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

57 Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει το εθνικό δίκαιο, το Δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη το κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα, όπως αυτό προσδιορίζεται στην απόφαση περί παραπομπής [πρβλ. απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2024, S. (Μεταβολή της σύνθεσης δικαστικού σχηματισμού), C-197/23, EU:C:2024:956, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Εξάλλου, το υπομνησθέν στη σκέψη 40 της παρούσας απόφασης τεκμήριο λυσιτέλειας που ισχύει για τα ερωτήματα αυτά δεν μπορεί να ανατραπεί από το γεγονός και μόνον ότι ένας από τους διαδίκους της κύριας δίκης αμφισβητεί ορισμένα πραγματικά περιστατικά των οποίων την ακρίβεια δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο και από τα οποία εξαρτάται ο προσδιορισμός του αντικειμένου της διαφοράς της κύριας δίκης (πρβλ. απόφαση της 22ας Σεπτεμβρίου 2016, Breitsamer und Ulrich, C-113/15, EU:C:2016:718, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

58 Εν προκειμένω, οι παραδοχές για τις οποίες γίνεται λόγος στη σκέψη 55 της παρούσας απόφασης στηρίζονται σε εκτίμηση, εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, του εθνικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η διαφορά της κύριας δίκης. Η εκτίμηση αυτή εμπίπτει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα του εν λόγω δικαστηρίου και δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να ελέγξει την ακρίβειά της.

59 Υπό τις συνθήκες αυτές, και με την επιφύλαξη της διενέργειας τέτοιου ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο (πρβλ. απόφαση της 27ης Ιουνίου 2018, Altiner και Ravn, C-230/17, EU:C:2018:497, σκέψη 23), διαπιστώνεται ότι το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτά.

Επί της ουσίας

60 Το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και γεννά, υπέρ των υποκειμένων δικαίου, δικαιώματα που τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύουν (αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 1974, BRT και Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs, 127/73, EU:C:1974:6, σκέψη 16, και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

61 Συναφώς, η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, ειδικότερα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της απαγόρευσης που προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού θα θίγονταν εάν δεν είχε κάθε πρόσωπο τη δυνατότητα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας την

οποία του προκάλεσε παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού (πρβλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Courage και Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 26, και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

62 Συνεπώς, κάθε υποκείμενο δικαίου δικαιούται να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, εφόσον υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εν λόγω ζημίας και της ανωτέρω παράβασης (πρβλ. αποφάσεις της 13ής Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ., C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 61, και της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

63 Το δικαίωμα κάθε υποκειμένου δικαίου να ζητήσει την αποκατάσταση τέτοιας ζημίας ενισχύει την αποτελεσματική λειτουργία των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης και αποθαρρύνει τις συχνά συγκεκαλυμμένες συμπεριφορές οι οποίες ενδέχεται να περιορίζουν ή να νοθεύουν τον ανταγωνισμό, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση συνθηκών πραγματικού ανταγωνισμού εντός της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

64 Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2014/104, το δικαίωμα αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού αποκρυσταλλώθηκε στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, το οποίο προβλέπει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί τέτοια ζημία μπορεί να αξιώσει και να λάβει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.

65 Η αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας αναφέρει ότι το εν λόγω δικαίωμα αποζημίωσης επιβάλλει σε κάθε κράτος μέλος να έχει θεσπίσει διαδικαστικούς κανόνες που να διασφαλίζουν την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αυτού. Κατά την εν λόγω αιτιολογική σκέψη, η ανάγκη πρόβλεψης αποτελεσματικών ένδικων βοηθημάτων απορρέει επίσης από το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη και στο οποίο αντιστοιχεί η προβλεπόμενη στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ υποχρέωση θέσπισης των ενδίκων βοηθημάτων και μέσων που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η προστασία αυτή στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης [πρβλ. αποφάσεις της 16ης Μαΐου 2017, Berlioz Investment Fund, C-682/15, EU:C:2017:373, σκέψη 44, και της 6ης Οκτωβρίου 2020, État luxembourgeois (Δικαίωμα προσφυγής κατά αιτήματος παροχής πληροφοριών σε φορολογικά θέματα), C-245/19 και C-246/19, EU:C:2020:795, σκέψη 47].

66 Συναφώς, όπως προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, η οδηγία αυτή θεσπίζει ορισμένους κανόνες σχετικούς με τις αγωγές αποζημίωσης τους οποίους ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε αναγκαίους προκειμένου κάθε πρόσωπο που υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού να μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμά του να αξιώσει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία από μια επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων.

67 Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 2, σημείο 4, της οδηγίας ορίζει ότι ως «αγωγή αποζημίωσης» νοείται η αγωγή δυνάμει του εθνικού δικαίου με την οποία υποβάλλεται αξίωση αποζημίωσης στην κρίση εθνικού δικαστηρίου από τον φερόμενο ως ζημιωθέντα ή από πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό ενός ή περισσότερων φερομένων ως ζημιωθέντων, εφόσον, μεταξύ άλλων, το εθνικό δίκαιο προβλέπει τη δυνατότητα αυτή, ή από φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο έχει υπεισέλθει στο δικαίωμα του φερομένου ως ζημιωθέντος, συμπεριλαμβανομένου του προσώπου στο οποίο μεταβιβάστηκε η αξίωση.

68 Επομένως, η εν λόγω οδηγία προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης αγωγής αποζημίωσης είτε απευθείας από το φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο απολαύει του δικαιώματος αποζημίωσης που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης είτε από τρίτο πρόσωπο στο οποίο έχει εκχωρηθεί το δικαίωμα του φερομένου ως ζημιωθέντος να ζητήσει αποζημίωση.

69 Τούτου λεχθέντος, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 100 και 101 των προτάσεών του, το άρθρο 2, σημείο 4, της οδηγίας 2014/104 δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη καμία υποχρέωση να θεσπίσουν μηχανισμό συλλογικής αγωγής είσπραξης όπως είναι ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης ούτε ρυθμίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι έγκυρη η εκχώρηση από τον ζημιωθέντα –ενόψει της άσκησης τέτοιας συλλογικής αγωγής– του δικαιώματός του προς αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού.

70 Επομένως, τόσο η θέσπιση μηχανισμού συλλογικής αγωγής αποζημίωσης όσο και οι προϋποθέσεις στις οποίες υπόκειται το κύρος της εκχώρησης σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία που φέρεται να συνδέεται με παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, προκειμένου το πρόσωπο αυτό να εγείρει τέτοια συλλογική αγωγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, εμπίπτουν στους λεπτομερείς κανόνες άσκησης του εν λόγω δικαιώματος αποζημίωσης, οι οποίοι δεν διέπονται από την οδηγία 2014/104.

71 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ελλείψει σχετικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τους λεπτομερείς κανόνες άσκησης του δικαιώματος προς αποκατάσταση ζημίας οφειλόμενης σε παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, τηρουμένων των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (πρβλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Courage και Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 29, και της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

72 Οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας αποτυπώνονται, όσον αφορά τον τομέα που καλύπτει η οδηγία 2014/104, στο άρθρο 4 αυτής, το οποίο επαναλαμβάνει, κατ' ουσίαν, τη διατύπωση της νομολογίας του Δικαστηρίου. Ωστόσο, για την εξέταση του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνον η αρχή της αποτελεσματικότητας, η οποία είναι η μόνη στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο.

73 Η ανωτέρω διάταξη ορίζει ότι, σύμφωνα με την τελευταία αυτή αρχή, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το σύνολο των εθνικών κανόνων και διαδικασιών που αφορούν την άσκηση αγωγών αποζημίωσης διαμορφώνονται και εφαρμόζονται κατά τρόπον ώστε να μην καθίσταται εκ των πραγμάτων αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του εκ του δικαίου της Ένωσης δικαιώματος για την καταβολή πλήρους αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού.

74 Το Δικαστήριο έχει κρίνει, ειδικότερα, ότι οι εθνικοί κανόνες που εφαρμόζονται στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού δεν πρέπει να θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ και πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες των υποθέσεων που εμπίπτουν στον τομέα αυτόν, οι οποίες απαιτούν, κατ' αρχήν, τη διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων (πρβλ. απόφαση της 20ής Απριλίου 2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos, C-25/21, EU:C:2023:298, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

75 Επιπλέον, μολονότι, ελλείψει σχετικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να θεσπίζει τους δικονομικούς κανόνες περί άσκησης των ενδίκων βοηθημάτων τα οποία αποσκοπούν να διασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται στους πολίτες από την έννομη τάξη της Ένωσης, τα κράτη μέλη, πάντως, φέρουν την ευθύνη να διασφαλίζουν, σε κάθε περίπτωση, τον σεβασμό του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων αυτών, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη [απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, A. K. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου), C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψη 115 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 65 της παρούσας απόφασης, η αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2014/104 αναφέρεται στο δικαίωμα για μια τέτοια προστασία.

76 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 28 έως 33 της παρούσας απόφασης, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον είναι σύμφωνη με την αρχή της αποτελεσματικότητας και με το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας εθνική νομολογία η οποία ερμηνεύει τον RDG υπό την έννοια ότι εμποδίζει τους ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης.

77 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι η αγωγή αυτή είναι το μόνο μέσο ένδικης προστασίας που παρέχει στους εν λόγω ζημιωθέντες τη δυνατότητα να ασκήσουν αποτελεσματικά, με συλλογικό τρόπο, το δικαίωμα αποζημίωσής τους. Αφετέρου, μολονότι οι ζημιωθέντες έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης ιδίω ονόματι και για ίδιο λογαριασμό, εντούτοις η δυνατότητα αυτή δεν τους επιτρέπει να ασκήσουν αποτελεσματικά το εν λόγω δικαίωμα. Συγκεκριμένα, λαμβανομένου υπόψη του ιδιαίτερα περίπλοκου, χρονοβόρου και δαπανηρού χαρακτήρα μιας ατομικής αγωγής η οποία αφορά παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, οι ζημιωθέντες τείνουν να μην ασκούν τέτοια ατομική αγωγή, ιδίως όταν πρόκειται για ζημία μικρού ύψους.

78 Ωστόσο, όλοι οι διάδικοι της κύριας δίκης, με εξαίρεση την ASG 2, και οι λοιποί ενδιαφερόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 23, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέθεσαν, με τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν στο Δικαστήριο, ορισμένα στοιχεία τα οποία σχετικοποιούν τα όσα εκτίθενται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

79 Ειδικότερα, πρώτον, οι εν λόγω διάδικοι και ενδιαφερόμενοι αμφισβητούν τη διαπίστωση του αιτούντος δικαστηρίου ότι η εθνική νομοθεσία αποκλείει αυτοδικαίως τη δυνατότητα των ζημιωθέντων από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να κάνουν χρήση της συλλογικής αγωγής είσπραξης. Η αγωγή αυτή κρίθηκε μη προσήκουσα μόνο στο πλαίσιο συγκεκριμένων υποθέσεων στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, στις οποίες η άσκηση τέτοιας αγωγής κατέληγε εν τοις πράγμασι σε παράβαση των διατάξεων του RDG που απαγορεύουν την παρέμβαση παρόχου νομικών υπηρεσιών σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων.

80 Δεύτερον, κατά την άποψή τους, πρέπει να σχετικοποιηθεί η διαπίστωση ότι το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει κανένα εναλλακτικό της ανωτέρω αγωγής μέσο ένδικης προστασίας το οποίο να παρέχει στους ζημιωθέντες τη δυνατότητα να ασκήσουν συλλογικά το δικαίωμα αποζημίωσής τους. Η εκχώρηση απαιτήσεων υπό τη μορφή πραγματικής πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring), δηλαδή όχι απλώς η καταπιστευτική μεταβίβαση αλλά η πλήρης μεταβίβαση της απαίτησης σε τρίτο πρόσωπο έναντι άμεσης καταβολής χρηματικής αντιπαροχής από το πρόσωπο αυτό στον εκχωρητή, καθώς και η ομοδικία, η οποία συνίσταται στην από κοινού άσκηση αγωγής εκ μέρους πλειόνων εναγόντων η οποία τους παρέχει, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να προβούν σε κοινές εκτιμήσεις και πραγματογνωμοσύνες προκειμένου

να προσδιοριστεί το ύψος των αντίστοιχων ζημιών τους, συνιστούν, συναφώς, πιθανές εναλλακτικές λύσεις τις οποίες δέχεται η γερμανική δικαστική πρακτική σε διαφορές που εμπίπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού.

81 Τρίτον, υποστηρίζουν ότι η εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου κατά την οποία οι ζημιωθέντες τείνουν να παραιτούνται από την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσής τους εάν δύνανται να το ασκήσουν μόνο στο πλαίσιο ατομικής αγωγής τίθεται εν αμφιβόλω, στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου του ύψους των ατομικών αξιώσεων των ενδιαφερόμενων πριονιστηρίων, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να σχετικοποιείται η ενδεχόμενη απροθυμία των εν λόγω πριονιστηρίων για την έγερση τέτοιου είδους αγωγής.

82 Συναφώς, επισημαίνεται ότι εναπόκειται αποκλειστικά στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, σε διαφορές που εμπίπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού, αποκλείονται οι συλλογικές αγωγές είσπραξης έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης στους ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού και να στερούνται οι τελευταίοι αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας.

83 Προς τούτο, το ανωτέρω δικαστήριο οφείλει, πάντως, να λάβει υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία που αφορούν τους προβλεπόμενους από το εθνικό δίκαιο λεπτομερείς κανόνες άσκησης του δικαιώματος προς αποκατάσταση της ζημίας που οφείλεται σε τέτοια παράβαση (βλ., κατ’ αναλογίαν, απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψη 45).

84 Επομένως, μόνο στην περίπτωση που, αφού εξακριβώσει τα ανωτέρω, το αιτούν δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα, αφενός, ότι κανένας από τους εναλλακτικούς μηχανισμούς συλλογικής προστασίας, αντί της συλλογικής αγωγής είσπραξης, τους οποίους προβλέπει το εθνικό δίκαιο δεν καθιστά δυνατή την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος των προσώπων ή της ομάδας προσώπων που ζητούν αποζημίωση για τη ζημία η οποία φέρεται να προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, δηλαδή, εν προκειμένω, των ενδιαφερόμενων πριονιστηρίων, και, αφετέρου, ότι οι προβλεπόμενες από το εθνικό δίκαιο προϋποθέσεις έγερσης ατομικής αγωγής καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος αποζημίωσης και, ως εκ τούτου, θίγουν το δικαίωμα των προσώπων αυτών σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, το ως άνω δικαστήριο θα πρέπει να κρίνει ότι το εθνικό δίκαιο, ερμηνευόμενο υπό την έννοια ότι αποκλείει τη συλλογική αγωγή είσπραξης, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης που εκτίθενται στις σκέψεις 71 έως 75 της παρούσας απόφασης.

85 Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι, βεβαίως, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων των υποθέσεων που εμπίπτουν στο δίκαιο του ανταγωνισμού και, πιο συγκεκριμένα, του γεγονότος ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 74 της παρούσας απόφασης, η άσκηση αγωγών αποζημίωσης λόγω παράβασης του δικαίου αυτού απαιτεί, κατ’ αρχήν, τη διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων, η ύπαρξη, στο εθνικό δίκαιο, μηχανισμών που καθιστούν δυνατή τη συλλογική διεκδίκηση των ατομικών αξιώσεων είναι δυνατόν να διευκολύνει την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης των ζημιωθέντων. Ειδικότερα, τέτοιοι μηχανισμοί μπορούν να διευκολύνουν την άσκηση αυτοτελών αγωγών αποζημίωσης, προς στήριξη των οποίων δεν υφίσταται διαπίστωση παράβασης με απρόσβλητη απόφαση αρχής ανταγωνισμού.

86 Ωστόσο, η πολυπλοκότητα και τα δικαστικά έξοδα τέτοιων αγωγών αποζημίωσης δεν μπορούν αφ' εαυτών να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης στο πλαίσιο ατομικής αγωγής θα καθίστατο πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής, πράγμα που θα είχε ως συνέπεια, ελλείψει μηχανισμών συλλογικής διεκδίκησης των ατομικών αξιώσεων των ζημιωθέντων από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, να στερηθούν οι τελευταίοι το δικαίωμά τους σε αποτελεσματική δικαστική προστασία. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο θα μπορούσε, κατά περίπτωση, να καταλήξει σε ένα τέτοιο συμπέρασμα μόνον εάν, κατόπιν εκτίμησης του συνόλου των νομικών και πραγματικών στοιχείων της υπό κρίση υπόθεσης, διαπιστώσει ότι συγκεκριμένα στοιχεία του εθνικού δικαίου εμποδίζουν την άσκηση τέτοιων ατομικών αγωγών.

87 Πρέπει να προστεθεί ότι, εάν το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει ότι ο μηχανισμός συλλογικής αγωγής είσπραξης συνιστά, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το μόνο δικονομικό μέσο που παρέχει στα ενδιαφερόμενα πριονιστήρια τη δυνατότητα να ασκήσουν αποτελεσματικά το δικαίωμα αποζημίωσής τους για τη ζημία που φέρεται να συνδέεται με την επίμαχη σύμπραξη, η διαπίστωση αυτή δεν θα θίγει την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων που διέπουν, χάριν της προστασίας των πολιτών, τη δραστηριότητα των παρόχων τέτοιων υπηρεσιών είσπραξης, προκειμένου, ιδίως, να διασφαλιστούν η ποιότητα των υπηρεσιών αυτών καθώς και ο αντικειμενικός και αναλογικός χαρακτήρας των αμοιβών που λαμβάνουν οι εν λόγω πάροχοι και να αποτραπούν οι συγκρούσεις συμφερόντων και οι καταχρηστικές δικονομικές συμπεριφορές.

88 Όσον αφορά, τέλος, τις συνέπειες που πρέπει να συναχθούν από τυχόν διαπίστωση του αιτούντος δικαστηρίου περί ασυμβατότητας προς το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, από τις σκέψεις 60 και 64 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, το οποίο αποκρυσταλλώθηκε στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, απορρέει από το άμεσο αποτέλεσμα που αναγνωρίζεται στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

89 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι το άρθρο 47 του Χάρτη είναι αυτοτελές και δεν χρειάζεται να εξειδικεύεται με διατάξεις του δικαίου της Ένωσης ή του εθνικού δικαίου προκειμένου να απονείμει στους ιδιώτες δικαίωμα δυνάμενο να προβληθεί αυτό καθ' εαυτό [αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, σκέψη 78, και της 20ής Φεβρουαρίου 2024, X (Μη αιτιολόγηση καταγγελίας), C-715/20, EU:C:2024:139, σκέψη 80 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

90 Περαιτέρω, η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης επιβάλλει στον εθνικό δικαστή, στον οποίο έχει ανατεθεί να εφαρμόζει, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, την υποχρέωση, σε περίπτωση που είναι αδύνατη η σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των απαιτήσεων αυτών στη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί, εν ανάγκη αποφασίζοντας αυτεπαγγέλτως να αφήσει ανεφάρμοστη κάθε εθνική ρύθμιση ή πρακτική, έστω και μεταγενέστερη, η οποία αντιβαίνει σε διάταξη του δικαίου της Ένωσης που έχει άμεσο αποτέλεσμα, χωρίς να οφείλει να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνιση της εθνικής ρύθμισης ή πρακτικής είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας (πρβλ. αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, σκέψεις 57 και 58, και της 25ης Ιανουαρίου 2024, Em akaunt BG, C-438/22, EU:C:2024:71, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

91 Ως εκ τούτου, στην περίπτωση που εκτίθεται στη σκέψη 84 της παρούσας απόφασης, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει κατ' αρχάς να διαπιστώσει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του εθνικού δικαίου και εφαρμόζοντας τις αναγνωρισμένες από αυτό μεθόδους ερμηνείας, αν δύναται να ερμηνεύσει τις σχετικές διατάξεις του RDG κατά τρόπο σύμφωνο προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, χωρίς ωστόσο να προβεί σε contra legem ερμηνεία των διατάξεων αυτών (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 22ας Ιουνίου 2022, Volvo και DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

92 Συναφώς, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 79 της παρούσας απόφασης, ορισμένοι από τους μετέχοντες στη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ανέφεραν ότι οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικές διατάξεις δεν αποκλείουν αυτοδικαίως τη χρήση του μηχανισμού της συλλογικής αγωγής είσπραξης σε διαφορές εμπίπτουσες στο δίκαιο του ανταγωνισμού και ερμηνεύονται από ορισμένα εθνικά δικαστήρια υπό την έννοια ότι εξαρτούν τη χρήση του μηχανισμού αυτού σε συγκεκριμένη περίπτωση από την τήρηση προϋποθέσεων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, του κατάλληλου επιπέδου της αμοιβής του παρόχου καθώς και της απουσίας σύγκρουσης συμφερόντων όσον αφορά τον τελευταίο.

93 Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να αφήσει ανεφάρμοστες τις εν λόγω διατάξεις μόνον εάν δεν είναι δυνατή η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

94 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 4, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 2014/104, καθώς και το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους φερομένους ως ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να εκχωρήσουν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών προκειμένου αυτός να τα ασκήσει συλλογικά στο πλαίσιο αυτοτελούς αγωγής αποζημίωσης, εφόσον

– το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει καμία άλλη δυνατότητα συλλογικής διεκδίκησης των ατομικών αξιώσεων των ως άνω ζημιωθέντων η οποία να είναι ικανή να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της άσκησης των εν λόγω δικαιωμάτων αποζημίωσης και

– η άσκηση ατομικής αγωγής αποζημίωσης, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, είναι αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής για τους εν λόγω ζημιωθέντες, με συνέπεια αυτοί να στερούνται το δικαίωμά τους σε αποτελεσματική δικαστική προστασία.

Σε περίπτωση που η ανωτέρω εθνική ρύθμιση δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, οι προαναφερθείσες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επιβάλλουν στο εθνικό δικαστήριο να αφήσει ανεφάρμοστη την εθνική ρύθμιση.

Επί των δικαστικών εξόδων

95 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο 4, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

έχουν την έννοια ότι:

αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής ρύθμισης η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τους φερομένους ως ζημιωθέντες από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού να εκχωρήσουν τα δικαιώματα αποζημίωσής τους σε πάροχο νομικών υπηρεσιών προκειμένου αυτός να τα ασκήσει συλλογικά στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης η οποία δεν έπεται απρόσβλητης και δεσμευτικής απόφασης –ιδίως όσον αφορά την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών– με την οποία μια αρχή ανταγωνισμού διαπιστώνει τέτοια παράβαση, εφόσον

– **το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει καμία άλλη δυνατότητα συλλογικής διεκδίκησης των ατομικών αξιώσεων των ως άνω ζημιωθέντων η οποία να είναι ικανή να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της άσκησης των εν λόγω δικαιωμάτων αποζημίωσης και**

– **η άσκηση ατομικής αγωγής αποζημίωσης, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, είναι αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής για τους εν λόγω ζημιωθέντες, με συνέπεια αυτοί να στερούνται το δικαίωμά τους σε αποτελεσματική δικαστική προστασία.**

Σε περίπτωση που η ανωτέρω εθνική ρύθμιση δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, οι προαναφερθείσες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επιβάλλουν στο εθνικό δικαστήριο να αφήσει ανεφάρμοστη την εθνική ρύθμιση.

(υπογραφές)